

Е. Л. Ананьян,

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АВТЕНТИЧНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕТУ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА

У статті розкрито філологічну та дидактичну цінність використання автентичного художнього тексту у процесі професійної підготовки майбутнього спеціаліста-філолога; визначено ключову роль лінгвостилістичного аналізу автентичного художнього тексту для опанування студентом-філологом лінгвістичної, мовленнєвої, прагматичної, соціокультурної та методичної компетенцій.

Ключові слова: професійна підготовка, компетенція, дидактичний потенціал, автентичний художній текст, філологічний аналіз, лінгвостилістичний аналіз, метамова, словесний образ.

В статье раскрыта филологическая и дидактическая ценность использования аутентичного художественного текста в процессе профессиональной подготовки будущего специалиста-филолога; определена ключевая роль лингвостилистического анализа аутентичного художественного текста для овладения студентом-филологом лингвистической, речевой, прагматической, социокультурной и методической компетенциями.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, компетенция, дидактический потенциал, аутентичный художественный текст, филологический анализ, лингвостилистический анализ, метаязык, словесный образ.

In the article the philological and didactic value of authentic literary work in the process of professional training of future specialist-philologist is revealed; the key role of lingua-stylistic analysis of authentic literary work for mastering linguistic, communicative, pragmatic, socio-cultural and methodological competences by the student-philologist is defined.

Key words: professional training, competence, didactic potential, authentic literary work, philological analysis, lingua-stylistic analysis, meta-language, word-image.

Постановка проблеми. Підготовка майбутнього фахівця з іноземної філології вимагає оволодіння знаннями з теорії філологічного аналізу тексту, формування вмінь та вироблення навичок лінгвостилістичного вивчення автентичного художнього тексту різної жанрової належності з урахуванням основних категорій та одиниць тексту, принципів його побудови, методик інтерпретації тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У результаті дослідження проблеми вивчення тексту як лінгвістичної категорії (І. В. Арнольд, І. Р. Гальперін, Н. Д. Зарубіна, Г. В. Колшанський, О. С. Кубрякова, Г. П. Мельніков, О. І. Москальська); презентації сутності та змісту лінгвостилістичного аналізу художнього тексту як «детального» та «ретельного» вивчення «ролі та функцій мовних засобів різних рівнів в організації та вираженні ідейно-тематичного змісту твору» (Л. П. Єфімов, Л. М. Кольцова, Н. О. Купіна, В. А. Кухаренко, Ю. М. Лотман, О. А. Луніна, Б. О. Маслов, Н. А. Ніколіна, В. І. Шаховський, О. А. Ясінецька); визначення дидактичної цінності принципу оволодіння мовою на текстовій основі (Т. О. Вдовіна, О. І. Дупленко, А. М. Малавіна, М. І. Пентиліук, Ю. В. Скугарова), з'являється необхідність аналізу значення художнього тексту для професійної підготовки майбутнього спеціаліста, що передбачає опанування ним лінгвістичної, мовленнєвої, лінгвокраїнознавчої, літературознавчої, соціокультурної та методичної компетенцій [7].

Мета статті – визначити дидактичний потенціал використання автентичного художнього тексту в діалектичній взаємодії з його лінгвостилістичною інтерпретацією у процесі професійної підготовки майбутнього спеціаліста-філолога.

Вклад основного матеріалу. Визнання лінгвістики тексту як самостійної наукової дисципліни почалося у другій половині ХХ століття, що пояснювалося необхідністю пошуку та впровадження нових підходів до вивчення мови в її дії, саме таке вивчення дієвості мови могло відбуватися з опорою на «текст». За цей період у сучасній лінгвістичній літературі з'явилося багато тлумачень поняття «текст» як ключової одиниці у визначенні предмету вивчення цієї дисципліни. Лінгвісти, досліджуючи текст у різних аспектах, пропонують певну варіативність тлумачень та визначень, що є «текст». Так, текст інтерпретується як «первинна данність (реальність) та вихідна точка будь-якої гуманітарної дисципліни. Конгломерат різнорідних знань і методів, що називається філологією, лінгвістикою, літературознавством, наукознавством тощо. Виходячи з тексту, вони йдуть у різних напрямках, вихоплюють різнорідні шматки природи, суспільного життя, психіки, історії, об'єднують їх то каузальними, то змістовними зв'язками, перемішують констатації з оцінками» (М. М. Бахтін); як «твір мовленнєвотворчого процесу, що має завершеність, є об'єктивним у вигляді письмового документа, літературно обробленим відповідно до типу цього документа, твір, що складається з назви (заголовок) та ряду особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, має певну цілеспрямованість і прагматичну установку» (І. Р. Гальперін); як «складно організована єдність мовних одиниць і їхніх відношень, як єдність розгорнутої мовної форми мовленнєворозумового твору» (О. О. Варнавська) [2; 4, с. 18; 3, с. 60-61]. Отже, текст, будучи «у всій сукупності своїх внутрішніх аспектів і зовнішніх зв'язків – вихідною реальністю філології», виступає лінгвістичним, культурологічним та комунікативним ресурсом у процесі підготовки майбутніх фахівців-філологів [1].

Більш пильну увагу звернемо на твори словесного мистецтва, освітня, виховна, розвиваюча та практична (вдосконалення комунікативної компетенції) цінність яких (у даному випадку як дидактичного матеріалу) не підлягає сумніву, оскільки художній текст, з одного боку, відображає естетичні функції мови, а з іншого – через індивідуальні особливості мовного авторського стилю презентує мовленнєвий матеріал тексту для прикладного вивчення та аналізу. За таких умов художній текст розглядається не тільки як твір словесного мис-

тецтва, але і як «унікальний, ad hoc сконструйований знак особливого змісту»; як «**складна** за організацією **система**. З одного боку, це часткова система засобів загальнонаціональної мови, з іншого боку, у художньому тексті виникає власна кодова система ..., яку адресат (читач) повинен «дешифрувати», щоб зрозуміти текст» – (виділено автором – Н. Н.) [8; 10].

Досліджуючи художній текст як об'єкт філологічного аналізу, Н. А. Ніколіна виокремлює певні характерні ознаки, що підкреслюють його своєрідність та визначають підходи до його аналізу. Так, твори словесного мистецтва відрізняє «креативна природа». Звичайно, образність думки, творчий вимисел, авторська інтенція можуть бути присутніми і в текстах інших функціональних стилів, але у творах словесного мистецтва вони набувають найбільшої сили. Дійсність художнього тексту опосередкована уявленням автора, його вимислом: «світ, що зображений у художньому тексті, співвідноситься з дійсністю лише **опосередковано**, відображає, відбиває, перетворює її відповідно до інтенції автора. Для визначення цієї ознаки художнього тексту використовується термін «фікціональність», який підкреслює умовність, вигаданість, опосередкованість внутрішнього світу тексту» – (виділено автором – Н. Н.) [10].

Аналізуючи художній текст, реципієнт вивчає «поетичне слово» – «рефлектує слово», що було використане автором з метою відкрити «у слові його «найближчі етимологічні значення», які для нього є цінними не своїм етимологічним змістом, а можливостями образного застосування, що містяться в них...». [10]. Поетична рефлексія становить підґрунтя для вивчення та декодування мовного та мовленнєвого емотивного інвентарю тексту, «лабіринтів» значень та відтінків значень – експресивних засобів та стилістичних прийомів. Художній текст характеризується цілісністю, яка презентована взаємозв'язком, взаємовпливом його елементів, їхнім органічним поєднанням у вигляді смислової, структурної та комунікативної цілісності. Твори словесного мистецтва функціонують як певне повідомлення, що трансформується від адресанта до адресата з метою стати предметом «естетичного спілкування» [10]. Лінгвостилістичний аналіз тексту починається зі знайомства з композицією твору, його сюжетною лінією, його проблематикою, що становить певну «прелюдію» для подальшого опрацювання тексту, його подальшого «тлумачення», яке пов'язано з «увагою до розгортання образів, до повторів, послідовності та особливостей сполучуваності мовних засобів різних рівнів», тобто пильного аналізу потребує метамова, через яку досягаються авторська інтенція, ідейно-тематична основа твору, образи героїв тощо [10].

Матеріал, представлений вище, підтверджує лінгвістичну, мовленнєву та культурологічну цінність комплексного лінгвостилістичного аналізу автентичного художнього тексту як одного з оптимальних засобів засвоєння, поглиблення та вдосконалення знань, умінь та навичок з мови, яка вивчається. Як було зазначено, аналіз художнього тексту в сучасній лінгвістичній парадигмі вимагає вивчення «1) фікціональності, умовності, вигаданості, опосередкованості внутрішнього світу тексту; 2) синергетичної складності; ... 3) цілісності художнього тексту, що утворюється за рахунок набутих додаткових «природних змісту»; 4) взаємозв'язку усіх елементів тексту або ізоморфізму усіх його рівнів; 5) рефлексивності поетичного слова, оживлення внутрішньої форми слів, посиленої актуалізації елементів лексичного рівня; 6) наявності імпліцитних змістів; 7) впливу на зміст художнього тексту міжтекстових зв'язків, інтертекстуальності» [6, с. 9]. Саме ці ознаки зумовлюють поняття текстуальності, яка «передбачає вимогу зовнішньої зв'язності, внутрішньої осмисленості, можливості своєчасного сприйняття, відповідність потребам культурної комунікації» [6, с. 10]. Студент-філолог має здійснити комплексний аналіз автентичного художнього тексту з опорою на поетапний алгоритм опрацювання матеріалу. Так, дотримуючись алгоритмів та схем лінгвостилістичного аналізу художнього тексту, запропонованих сучасними науковцями Л. П. Єфімовим, Л. М. Кольцовою, В. А. Кухаренко, О. А. Луїною, Н. А. Ніколіною, В. І. Шаховським, О. А. Ясінецькою та ін., студент, з одного боку, інтегрує знання з літератури країни, мова якої вивчається, з теорії літератури з метою їхнього практичного використання, а з іншого – досліджує саме мова твору, що вдосконалює його комунікативні навички, мотивує подальше самовдосконалення отриманих ним знань.

Більш пильну увагу приділимо опрацюванню словесного образу, оскільки він пов'язаний зі стилістичною інтерпретацією мовного та мовленнєвого матеріалу тексту, що досліджується. Зазначимо, що словесний образ, який презентований формою мовних засобів, зорієнтований на трансформацію авторської інтенції, загострення сприйняття картини та формування в реципієнта власних суджень щодо ідеї твору, завуальованих змістів наративу. Отже, починаючи зі знайомства з композицією твору, його сюжетною лінією, його проблематикою, студент-філолог поступово наближається до розгорнутого вивчення образів твору, існування яких неможливе без своєрідної сполучуваності мовних засобів різних рівнів. За таких умов робота над стилістичною інтерпретацією мовного та мовленнєвого матеріалу твору, який виконує функцію «форми» для залиття змістової, прагматичної, конотативної, експресивно-емотивної цінності словесного образу, займає ключову та масштабну частину всього опрацювання тексту. Так, словесні образи втілюються автором у матеріальну оболонку, яка з урахуванням ієрархічних відносин може бути представлена словом → сполученням слів → абзацом → параграфом → розділом → літературним твором взагалі. Але, незважаючи на таку різноплановість, словесний образ досягається реципієнтом через художнє мовлення, яке є «не просто формою, але й певним змістом, що став формою образу», тобто «один зміст, що виражається у звуковій формі (слові), служить формою іншого змісту (образу). У ряду «ідея – образ – мова» образ є формою відносно ідеї та змістом відносно слова (мови). У цілому образ – змістовна форма» [6, с. 19].

У процесі створення художнього світу твору метамова є одним з ключових ресурсів. Однак під час дослідження складових одиниць метамови робота студентів не повинна зводитися до простого констатування наявності тропів, презентації їхньої типологізації, реєстрації, яка є елементарним перерахуванням та не підкріплюється контекстом тощо. Опозиційно таким тенденціям вибудовується інший підхід, що трансформує

увагу на «життя» образу: його зв'язки, розгортання у структурі тексту, співвіднесеність із світом, зображеним у творі» [10]. Керуючись такою установкою, студент враховує, що образні засоби, використані автором в автентичному художньому тексті, детерміновані сюжетною ситуацією, темою твору; зорієнтовані на емпізу певної реальності, мотиву, точки зору персонажів, їхньої манери світосприйняття.

Висновки. Матеріал, представлений вище, довів, що лінгвостилістичний аналіз автентичного художнього тексту є ефективним видом роботи під час підготовки майбутніх спеціалістів з іноземної філології, у межах якої здійснюється функціональний та системний підходи до вивчення мови. Комплексне філологічне вивчення текстів словесного мистецтва, що проводиться на заняттях з «Практики усного та писемного мовлення», «Стилстики іноземної мови» та «Аналізу художнього тексту», оптимізує подальше вдосконалення лінгвістичної (мовної), мовленнєвої, прагматичної, соціокультурної, самоосвітньої компетенцій.

Література:

1. Аверинцев С. С. Филология : [Большая советская энциклопедия / Изд. 3-е. Т. 27] / Режим доступу : <http://philologos.narod.ru/texts/>
2. Бахтин М. М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках / М. М. Бахтин. Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/
3. Варнавская О. О. Текст как единица языка и произведение речи / О. О. Варнавская // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2008. – № 58. – С. 58-61. Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/>
4. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Илья Романович Гальперин. – [4-е изд.]. – М. : КомКнига, 2006. – 144 с.
5. Єфімов Л. П., Ясінецька О. А. Стилстика англійської мови і дискурсивний аналіз : [учбово-методич. посіб.] / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 240 с.
6. Кольцова Л. М., Лунина О. А. Художественный текст в современной лингвистической парадигме : [учебно-методич. пособ. для ВУЗОВ] / Л. М. Кольцова, О.А. Лунина. – Воронеж : Воронежский государственный университет, 2007. – 51 с.
7. Лингвостиллистический анализ художественного текста : [Стилистический энциклопедический словарь русского языка] / Режим доступу : <http://stylistics.academic.ru/>
8. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Лотман Ю. М. // Об искусстве. – СПб. : «Искусство – СПб», 1998. – С. 14 – 285. Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Literat/
9. Малявина А. Н. Профессионально-ориентированное обучение студентов лингвистических специальностей интерпретации иноязычного художественного текста: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Малявина Анна Николаевна. – Тольятти, 2002. – 259 с. Режим доступу : <http://www.dissercat.com/>
10. Николина Н. А. Филологический анализ текста : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Наталия Анатольевна Николина. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 256 с.
11. Скугарова Ю. В. Проблема понимания иноязычного литературно-художественного текста : Филологический и дидактический аспекты; на материале английских рассказов XX века: дис... кандидата филологических наук : 10.02.04 / Скугарова Юлия Валерьевна. – М., 2001. – 182 с. Режим доступу : <http://www.dissercat.com/>
12. Смысловая, коммуникативная и структурная целостность текста в концепции О. И. Москальской : [Лингвистика. Тенденции лингвистического анализа] / Режим доступу : http://www.zskspb.ru/osnovnye_svoistva_teksta/
13. Соломонова А. А. Лингводидактическое описание ключевых компетенций иностранного студента-филолога: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Соломонова Анастасия Александровна. – М., 2010. – 235 с. Режим доступу : <http://www.dissercat.com/>
14. Шаховский В. И. Стилстика английского языка : [учеб. пособие] / Виктор Иванович Шаховский. – М. : ЛКИ, 2008. – 232 с.